

Er fjerndiagnostisering et sidespor eller nødvendig folkeopplysning?

Maria Løvvik Norheim
leder i Fagetisk råd i Norsk psykologforening (FER)

MARIA LØVVIK NORHEIM er leder for Fagetisk råd i Norsk psykologforening og spesialist i barne- og ungdomspsykologi. I de neste utgavene er hun en av flere som vil svare på fagetiske spørsmål fra leserne våre. Foto: Stian Sørheim Espevoll

De siste fire årene har verdens øyne vært rettet mot amerikansk politikk og samfunnsliv. For psykologer har interessen muligens vært mer faglig enn politisk. Flere amerikanske psykologer har tatt et tilsynelatende veloverveid steg til siden fra etablert praksis og ment at de nettopp av fagetiske årsaker må varsle om en president de mener har en bekymringsfull fungering. Overgangen til ny

politisk ledelse og presidentens motstand mot å akseptere valgresultatet ga på ny fart i debatten om fjerndiagnostisering. Det skjedde også her i Norge, hvor psykiatere og psykologer kom på banen. Rådet for legeetikk rykket ut og fastslo at fjerndiagnostikk alltid er et overtramp.

Jeg var overrasket. Ikke så mye over konklusjonen – det er en grei hovedregel å vurdere folks psykiske helse og fungering etter informert samtykke og innenfor tydelige rammer. Men jeg var likevel overrasket over at våre kolleger ikke benyttet muligheten som lå der til økt fagetisk bevissthet gjennom refleksjon og drøfting av et tema som opptar mange. Hvordan utvikler vi fagetikken dersom vi blir mer opptatt av kategorisk rett og galt og mindre opptatt av å forstå et dilemma som for noen psykologer blir så stort at de går imot det som er etablert praksis?

Begrepet fjerndiagnostikk er i beste fall upresist og benyttes ulikt i forskjellige sammenhenger. Det er langt mellom det å bruke psykologfaglig kunnskap til å påpeke forhold ved et lederskap som vekker bekymring, og det å fastslå at noen en aldri har møtt, har en spesifikk psykisk lidelse. En utfordring kan være at psykologers mest kjente rolle er som behandler. Når vi uttaler oss om psykologiske fenomener, kan det bli forstått som en slags vurdering av helsemessige forhold, selv om det kanskje ikke var ment slik. Grenseoppgangene blir ikke tydeligere av at mange av ordene vi bruker for å beskrive fenomener, kan finnes igjen i diagnosemanualer og fagspråk. Eller av at enkelte diagnostiske begreper er blitt en del av dagligtalen.

Psykologens samfunnsansvar

En debatt om såkalt fjerndiagnostisering kan ikke kun ta utgangspunkt i psykologen som terapeut, men må også romme en forståelse av psykologers samfunnsansvar. Den siste tiden har flere psykologer vært seg dette ansvaret bevisst og har tatt til orde for å formidle sin bekymring rundt konsekvensene av en pågående katastrofe: pandemien. Skal fagetikken gjøre at psykologer avstår fra å påpeke tilsvarende bekymringer dersom katastrofene forårsakes av enkeltpersoner? Er det virkelig slik at samfunnet vil at geologer skal varsle om muligheten for leirskred, men at psykologer eller psykiatere ikke skal varsle om faren for at en som holder «fingeren på atomknappen», kanskje ikke er i stand til å forvalte sitt ansvar? Er det i så fall etisk forsvarlig av fagpersoner å innordne seg en slik forventning?

I denne sammenheng er intensjonen bak deltakelse i debatten viktig. I eksempelet med den amerikanske presidenten er det ikke omsorg for hans mentale helse som er motivasjonen for debatten, men heller et ønske om å advare mot skadelig ledelse av en nasjon og konsekvenser det kan ha for verdenssamfunnet. Da er det samtidig verdt å ta med seg at det er stor politisk uenighet om hva som faktisk er skadelig for verdenssamfunnet. Det er en klar risiko for at vi kan komme til å «fjerndiagnostisere» ledere vi er uenige med eller ikke liker, og unnlate å varsle om dem vi liker og er enige med. Det er også en risiko for at slik varsling kan bli oppfattet politisk uten å være det.

Når vi uttaler oss om psykologiske fenomener, kan det bli forstått som en slags vurdering av helsemessige forhold, selv om det kanskje ikke var ment slik

Selvfølgelig er det gode grunner til å tenke seg godt om før en begir seg ut i en offentlig debatt og stiller spørsmål ved en persons psykiske helse og fungering. Jeg regner med at mange vil lure på hvor grensen skal gå. Er det kun statsledere vi skal mene noe om, eller går grensen i lokalpolitikken et sted? Er det bare politikere og folk med formell makt vi skal mene noe om, eller gjelder det samme influensere og andre med stor påvirkningskraft? Hva skjer med folks tillit til psykologer hvis vi bruker fjerndiagnostikk som våpen i offentlig debatt? Dilemmaene er mange, men at vi som er eksperter på

menneskelig atferd, uansett skal holde munn om hvordan mennesker i viktige posisjoner påvirker samfunnet vårt, er for lettvint og kategorisk. Som i alle fagetiske dilemma, kreves en ordentlig vurdering i hvert enkelt tilfelle.